

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ФАКУЛЬТЕТ ПОЛІТИЧНИХ НАУК
Кафедра політичних наук

ЯГОЛЬНИК ЮРІЙ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ

ВПЛИВ КІНЕМАТОГРАФУ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: СВІТОВИЙ ТА
УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Спеціальність: 052 Політологія

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра політичних наук

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі кінематограф є одним із видів масового мистецтва, що активно використовується суб'єктами політичного процесу для впливу на цінності, установки та поведінку людей, є засобом легітимізації політичного режиму. Відтак, кіно стає важливим інструментом у політиці. Такий статус кінематографу пояснюється його специфічними ознаками як типу засобів масової комунікації. Однак в політології окреслена проблематика розглядається у недостатній кількості – кіноіндустрію вивчають лише крізь призму інших видів медіа (як правило, телебачення). Разом із цим ігноруються або применшуються важливі властивості впливу кіно на суспільно-політичні процеси.

У цьому дослідженні приділяється увага вивченню впливу кінематографу на політику у різних країнах, на формування політичних поглядів, цінностей та переконань мас, а також роль кіноіндустрії у самоідентифікації української нації.

У науковому середовищі вивчення феномену кінематографу та його впливу на політичні процеси є не надто поширеною темою, до якої звертаються дослідники. Соціально-політичну роль кіно вивчають представники різних сфер: психологи, філософи, соціологи, лінгвісти, політологи тощо. Важливою працею у контексті вивчення психологічного впливу кіно як одного з видів медіа-мистецтва є монографія «Нові нариси із психології мистецтва» американського науковця Р. Арнхейма. Подібної проблематики у дослідженні торкався С. Смирнов у праці «Психологія образу: проблема активності психічного відображення». Кіно як мас-медіа розглядав у роботі «Теорія масової комунікації» автор В. Березін, а також сучасний лінгвіст В. Міхалкович у дослідженні «Про сутність телебачення».

Варто відзначити й роботи науковців, що вивчають власне феномен медіа. Це такі вчені, як Т. Сазонова та М. Лоло із дослідженнями «Радянське кіно» та «Концепти світової політики у фокусі кінематографу» відповідно. Важливою є праця мистецтвознавця Г. Прожико «Концепція реальності в

екранному документі». Вплив кіно на політичну культуру досліджували Б. Борисов («Технології реклами та PR») і О. Кузьменко («Кіно як інструмент формування національної ідентичності»). Зазначені роботи є важливими дослідженнями феномену кінематографу, однак у них не приділяється достатньої уваги вивченню взаємозв'язку кіно та політичних процесів.

Питання державної політики у сфері культури, зокрема в царині кінематографії, розкриті в роботах таких авторів як Є. Авдєєва, А. Башкатова, Т. Дерзян, Р. Дзюба, М. Єрьомін, М. Кацуба, О. Кривилєва, Г. Корнілов, О. Кузьменко, Д. Куришко, О. Орлов, Г. Почепцов, А. Сумароков та інші.

Об'єкт дослідження – політичні процеси в сучасному світі.

Предмет дослідження – вплив кінематографу на політичні процеси у контексті світового та українського досвіду.

Мета дослідження – розкрити вплив кінематографу на політичні процеси у контексті світового та українського досвіду

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- охарактеризувати художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості;
- вивчити історичні особливості впливу кінематографу на становлення міжнародної політичної комунікації;
- розкрити специфіку залучення кінематографу у політичний процес у країнах Європи та в США, а також охарактеризувати вплив кінематографу на політику у країнах Сходу;
- визначити кінематограф у якості об'єкта державної культурної політики України та окреслити кіно як інструмент формування національної ідентичності в українському контексті;
- надати висновки та рекомендації щодо подальшого дослідження проблематики впливу кінематографу на політичні процеси.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження та вирішення поставлених завдань, було використано три великі групи методів – логічні (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, індукція, дедукція, порівняння),

загальнонаукові (структурно-функціональний, системний, історичний) та спеціальні методи. Логічні методи надали можливість виконати цілісне системне дослідження, здійснити ґрунтовний розгляд його предмету й об'єкту.

Серед загальнонаукових та спеціальних методів пріоритетними стали:

- структурно-функціональний – надав можливість розглянути засоби впливу кінематографу на політичні процеси в державах світу;
- системний – дозволив вивчити особливості застосування кінематографу у різних сферах суспільно-політичного життя;
- історичний – вдалося охарактеризувати еволюцію кіномистецтва і його впливу на політику;
- порівняльний – використовувався при розкритті специфіки досвіду зарубіжних країн у сфері використання кінематографу у політичних цілях.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що в цьому дослідженні вперше комплексно розкриваються теоретичні та практичні наслідки впливу кіноіндустрії на політичний процес та формування культурної ідентичності української нації.

У межах дослідження окреслено результати, що мають наукову новизну:

вперше:

- запропоновано розглядати кінематограф як індустрію продукування політичних макрообразів;
- охарактеризовано вплив кінематографу на сучасну політику мультикультуралізму в країнах Заходу;

удосконалено:

- визначення художнього ігрового кіно як розважального твору, який має у своїй основі сюжет, що втілений в сценарії та інтерпретується режисером, створюється за допомогою акторської гри операторського та інших мистецтв;
- напрямки вивчення сучасного кіномистецтва через фільми й серіали ігрового характеру;

- основні підходи щодо вивчення впливу кінематографу на політичні процеси як елементу світової масової комунікації;

дістало подальшого розвитку:

- концепція становлення та оформлення національної ідентичності громадян України крізь призму кінематографії.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів.

Результати магістерського дослідження можуть бути використані науковцями та науково-педагогічними працівниками при розробці та викладанні курсів «Загальна теорія політики», «Політична культура», «Технології політичних процесів».

На прикладному рівні результати дослідження можуть використовуватися органами державної та місцевої влади, політичними партіями та рухами в питаннях реалізації власних інтересів у політичному процесі.

Особистий внесок магістранта. Дане магістерське дослідження є самостійним, а наукові розробки та положення, висновки та результати отримані самостійно автором відповідно до поставлених завдань.

Структура роботи визначена заявленою метою та завданнями дослідження. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що містять по два підрозділи, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг магістерської роботи складає 86 сторінок, із них 68 сторінок основного тексту. Список використаної літератури налічує 91 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, основні завдання, методи, які використовувалися при дослідженні проблематики. Також розкрито наукову новизну і практичне значення роботи.

У **першому розділі** «Теоретичні засади дослідження впливу кінематографу на політичний процес» визначено суть поняття «ігрове кіно»,

а також розглянуто особливості впливу кіно на політичну культуру суспільства і відповідно політичні процеси. Розділ містить два підрозділи.

У підрозділі 1.1. «Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості» охарактеризовано кінематограф у якості одного із найбільш розповсюджених засобів масової комунікації сучасного світу. Описано розуміння поняття так званого «ігрового кіно» – це розважальний художній фільм, що має сценарій, пов'язаний сюжет, демонструється завдяки акторській грі, операторській роботі та інтерпретації режисера. Визначено, що основна характеристика кіно та телебачення – це створення ілюзії іншого життя для людини. Кіно впливає на політичну свідомість людини продукуючи зразки поведінки кіноперсонажів. Людина біля екрана виявляється залученою до інтеріоризації світогляду кіногероя. Спостерігаючи за грою актора глядач непомітно переносить на себе установки та мотивації героя.

Саме кінематограф є одним із головних інструментів для формування ідеології у державі, установок та смислів про історію нації. Кіно є чи не найважливішою ланкою для політичної свідомості та її формування. Кінофільми програмують людей на певні ідеологічні патерни – основу їх світосприйняття, життєвого світогляду, цінностей, уявлень тощо.

Вищезазначена можливість кінофільмів створювати смислові образи неабияк впливає на формування соціальних поглядів не тільки про минуле, а й про сучасність. Кіно формує бездоганні героїчні конструкції нашого часу, які стають зразками, до яких має спрямовуватися весь соціум. Під час споживання розважальних історій глядачі стають більш сприйнятливими до політично релевантних меседжів, оскільки вони відпочивають, розважаються, і їх політичний «захист» не працює. Дослідження показують, що більшість людей не відчувають політично релевантного контенту в тому, що вони дивляться або читають, оскільки вони не звертають на це уваги. І деякі політично релевантні меседжі настільки поширені в культурі, що стають практично непомітними.

У підрозділі 1.2. «Історичні особливості впливу кінематографу на становлення міжнародної політичної комунікації» розглянуто історичну

ретроспективу розвитку взаємодії дії кіномистецтва та політичних процесів. Виникнення кіно відбулося у той же період, коли й завершувався процес індустріальної революції – урбанізації та масифікації суспільства. Кіно своїм універсалізмом та зрозумілістю кожній людині стали важливим інструментом комунікації в суспільстві ХХ століття. Уже в перші десятиліття політичні лідери зрозуміли важливість кіно – багато хто знімався у стрічках (це Л. Троцький, Б. Муссоліні, Т. Рузвельт, Ф. Кастро тощо). Власне й актори часто були афільовані в політичні процеси (приклади М. Дітріх та Ч. Чапліна). Навички впевненої роботи з відеокамерою, розвинута пам'ять, уміння захоплення уваги глядачів є необхідними для політиків. І саме досвід у кіно виробляє та посилює ці навички. Крім цього, відомі випадки, коли політикам з акторським минулим допомагали їх колишні образи кіноперсонажів. А особливо, якщо образ був пов'язаний із щасливою кінцівкою фільму. Запропонована програма такого політика буде по-іншому сприйматися масами.

Саме кіно змогло поєднати у собі все те, що раніше було накопичено іншими мистецтвами – живописом, музикою, танцями. У кіно мистецтво сприймається на якісно новому рівні. Тому політичні гравці надавали особливого значення розвитку кінематографу у своїх країнах. У Радянському Союзі кіно було покликане виконати низку завдань. Це, по-перше, насаджування просвітництва, а по-друге, політична соціалізація суспільства. Крім того, кіно створювало людину нового зразка – радянську людину. Та основною функцією кінематографу було формування легітимності уряду СРСР, обґрунтування ідеології комунізму та залучення громадян до вирішення загальнодержавних завдань та інтересів. Приклад СРСР та Німеччини часів А. Гітлера історично описують найбільш радикальний варіант впливу кінематографу на політичний процес. Тут держава підтримує свій наратив перемоги в будь-яких ситуаціях і будь-яких формах. Тільки держава має можливість вставляти свій наратив в освіту і науку, легітимізуючи й об'єктивізуючи його. Держава утримує все населення в полі уваги до свого наративу і бореться з антинаративами, у тому числі за допомогою новин і

кінофільмів. Сьогодні ті чи інші форми подібного впливу кіно спостерігаються у більшості держав світу.

У другому розділі «Світовий досвід впливу кінематографу як мас-медіа на політичний процес» присвячена увага дослідження ролі кінематографу на політичні процеси у двох умовних регіонах світу – Заходу (переважно Європа та США) і Сходу (Близький Схід, Китай, Індія). Розділ містить два підрозділи.

У підрозділі 2.1. «Залучення кінематографу у політичний процес у країнах Європи та в США» вивчаються особливості впливу кіномистецтва у західному світі на політику. Викристалізувався кінематограф у більш сучасному його впливі на політику західноєвропейських держав та США під час «Холодної війни» – 1950-1980 роки. У цей час кіно стає конвеєром для пропаганди політичного та економічного ладу життя в обох світових таборах. Під час біполярного функціонування міжнародних відносин західна кіноіндустрія почала проходити через цензуру з боку держави. Пропагандисти не тільки використовували власні кінофільми у якості ідеологічної зброї проти власного населення. В обіг брали також стрічки геополітичних опонентів. Сучасні фільми та телесеріали переповнені політичними смислами, приховані у сюжетний підтекст. Їх вплив досягнув такого рівня, що уряди вивчають політику інших країн частково на підставі продуктів кінематографу.

Кіно на Заході часто буває політично ангажованим. У США це прослідковується, наприклад, у кінопремії «Оскар», де політично релевантні стрічки регулярно отримують номінації та перемоги. Особливого впливу на політичний процес кіно почало грати після терактів у 2001 році – після цього уряд проводить консультації зі студіями Голлівуду на предмет висвітлення тих чи інших меседжів у фільмах. Що стосується європейського кіно, то тут в останні роки яскраво простежується процес його ідейної трансформації. Наразі існує значна кількість кіноробіт, які присвячені розкриттю проблем іммігрантів та демонстрації змін європейської культури. Беручи до уваги завдання ідеологічні, тут доречно розглядати насадження ідеї про загальноєвропейську

спільність народів, їх культурну єдність та історичну місію. Іммігрантське кіно також служить наочною ілюстрацією всіх проблем життя на чужині. Фільми стають антиприкладом для тих, хто замислюється про переселення в Європу, і можуть побічно вплинути на нелегальну міграцію, скоротивши її. Важливо також згадати й про приклад України в контексті кіно та його впливу на політику. У 2019 році державу очолив экс-комік В. Зеленський, що мав політичний досвід хіба що в ролі президента в серіалі. В. Зеленському вдалося напрочуд вдало трансформувати свій віртуальний успіх президента в реальний, фізичний світ. Він протягом майже 15 років нарощував свій віртуальний позитивний образ і переніс його в політику реальну.

У підрозділі 2.2. *«Вплив кінематографу на політику у країнах Сходу»* мова йде про розвиток політичних процесів у східних державах та ролі в цьому кінематографу. Східні кінофільми, в контексті задоволення ідейно-моральних і естетичних запитів національних аудиторій, грали й грають більшу роль, ніж твори національної літератури й театрального мистецтва. Це пояснюється головним чином тим, що місцеве населення історично було неосвіченим. Кіно на Сході довгий час розвивалось під потужний вплив західної кіноіндустрії. У Китаї перша студія була заснована американцем. Майже із перших років свого існування в Китаї, кіно бодай частково обслуговувало інтереси уряду. Апогею цей процес досяг із приходом до влади Комуністичної партії. За їх правління кіно пережило кілька етапів злетів і падінь, та в останні роки все ж є одним із найбільш важливим механізмом впливу уряду на внутрішні та зовнішні процеси. На міжнародній арені Китай впливає на кінематограф не власною продукцією, а потужними фінансовими інвестиціями в закордонну продукцію. Грошова підтримка західних студій дозволяє китайцям встановлювати певні обмеження та коригувати сюжети фільмів і серіалів. Та про повне підкорення галузі урядом Китаю мови поки не йде. Наразі країна через кіно вибудовує власний позитивний імідж на міжнародній арені.

В Індії ситуація дещо схожа. Попри те, що кіностудію Боллівуд знають у кожному куточку світу, вплив індійського кіно на політичні процеси все ще

обмежений. Це пояснюється якістю кіноконтенту, що робить ставку на фантастичність та екстравагантність сюжетів. Наразі вплив Індії, як і Китаю, через кінематограф більшою мірою звужується Південно-Східним регіоном Азії.

У третьому розділі **«Кінематограф як об'єкт і суб'єкт політичного процесу»** вивчається державна політика України стосовно кінематографу та вплив останнього на формування української національної ідентичності. Розділ містить два підрозділи.

У підрозділі 3.1. *«Кінематограф як об'єкт державної культурної політики України»* розглядаються основні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність сфери кіно в Україні та його підтримку з боку держави. Окрім цього, аналізується роботи профільних урядових інституцій, які відповідальні за розвиток кіномистецтва в країні. Мова також іде й про фінансування сфери в останні роки – так, наводиться інформація щодо закладеної суми у 800 мільйонів гривень на держпідтримку кіно у 2020 році.

У підрозділі 3.2. *«Кіно як інструмент створення національної ідентичності: український контекст»* досліджується процес розвитку українського кінематографа в останні 30 років та його вплив на культурно-ментальне формування нації. Зокрема, стверджується, що національна ідентичність формується більшою мірою за рахунок соціалізації та культури народу, куди входять історія, традиції, пісні, живопис та кіно. Кінематограф є мистецтвом, у якому закарбовано ментальний портрет нації, він програмує людей, дає наочну реалізацію ефемерним поняттям добра і зла, звертається до архетипів, образів й символів із колективної підсвідомості.

Після розпаду СРСР, Україна як держава і нація мала викристалізувати нову власну ідентичність, однак із низки причин завдання виявилось майже неможливим. У підрозділі детально розглядається три етапи розвитку вітчизняного кіно – 1990-ті роки, коли мистецтво загалом переживало занепад, 2000-ні роки, коли кіно почало розвиватись самостійно і заради збільшення прибутку афілювалося у культурний простір Російської Федерації, та 2010-ті

роки, коли держава відновила відносно якісну підтримку кінематографічної сфери. У цьому контексті кіно вивчалось і як суто елемент світоглядних смислів. Так, було досліджено, що українське кіно не приділяло чільної уваги трьом стовпам національної ідентичності – релігії (етиці), історії та мові. Довгий час мали місце лише поодинокі ініціативи, однак про комплексний розвиток зазначених тем у кіно мови не йшлося.

Автор приходить до висновку, що наразі кіно розважального характеру формує українську національну ідентичність. Вітчизняне кіно все ще не має особливого попиту широких мас, тому держава повинна інвестувати у вироблення високоякісного кінопродукту для необхідного формування історичної, культурної, національної ідентифікації громадян України.

У **висновках** аргументовано теоретичні узагальнення до визначення впливу кінематографу на політичні процеси в Україні та світі. У ході наукового дослідження проблематики було отримано наступні висновки.

Кінематограф є одним із найбільш масових засобів сучасної комунікації, який щоденно використовують мільйони людей. Головна особливість кінематографу – це його ігровий характер; це розвага для людей різного віку, статусу та поглядів. Власне ігровим кінематографом слід вважати розважальний художній фільм, що має сценарій і сюжет, та побудований на акторській грі, роботі режисерів та операторів. Такі фільми можна частково розглядати в якості політичних маніфестів, адже автори доносять до глядача актуальні або нові соціальні установки, зразки поведінки у суспільстві, бачення тих чи інших внутрішньодержавних чи загальносвітових політичних проблем тощо. Формування політичної свідомості людини, що спостерігається на початкових етапах підліткового віку, відбувається під великим впливом кінематографу, адже дитина сприймає через кіно нові поведінкові архетипи. Кіно непомітно для глядачів підмінює відчуття віртуальності на реальність – усе, що зображено на екрані часто сприймається як реальна історія, або реальні мотиви, типи поведінки та риси характеру персонажів. Ще однією особливістю кінематографу є його легальна емоційність. Якщо засоби масової інформації

вимушені дотримуватись закріплених стандартів і не можуть на пряму вдаватися до емоцій, то кіно їх вдало використовує, тим саме полегшуючи навіювання необхідних наративів.

Кінематограф продукує зразки поведінки за рахунок героїв-персонажів. Ще всередині ХХ століття політики дійшли до висновку, що державна ідеологія найкраще сприймається масами, якщо її втіленням займаються національні кіногерої. Внаслідок того, що створення кіно – доволі громіздкий процес, його тематика присвячена переважно масштабних суспільним подіям і явищам. Відтак кіно зосереджується на зрозумілій та актуальній для мас проблематиці. Макрообрази, утворені завдяки кіно, надовго залишаються у свідомості глядачів. Часом вони стають ідеальними зразками для наслідування (щодо поведінки, емоцій, роздумів тощо).

Масове кіно є свідченням однотипного масового мислення – це зручно державам задля побудови власних політичних процесів (суспільна поведінка стає прогнозованою для політичних суб'єктів). Кінематограф дозволяє штучно створювати у свідомості людей нові моделі поведінки. Адже споживання розважального кіно означає і напрочуд сильне сприйняття політично релевантних смислів. Віртуальні образи і моделі поведінки бувають настільки сильними, що можуть впливати на перебіг реальних політичних процесів.

Історія розвитку кінематографу тісно пов'язана з процесом так званої масифікації суспільства Західного світу, що знаменувало собою завершення промислової революції ХІХ ст. Уже на початку ХХ ст. кіно стає важливим засобом масової комунікації для людства, а відтак і важливим інструментом для продукування політичних ідей. Самі політики часто вдавалися до зйомок у кіно – Б. Муссоліні, Л. Троцький, Р. Рейган та інші. Подібним чином, професійні актори прямо або опосередковано залучались до політичних процесів – М. Дітріх, Р. Гір, Ч. Чаплін тощо. Для політиків здобуті у кінематографі вміння триматися перед камерами, знати великі обсяги текстів ставали додатковою перевагою у боротьбі з конкурентами. Від початку залучення кіно у політичний

процес, уряди країн розуміли, що впливати на маси ефективніше не прямою пропагандою, а латентними меседжами.

У СРСР кіно ще з 1920-х років обслуговувало урядове замовлення і виконувало декілька функцій – займалося формуванням політичної культури, ліквідувало неграмотність, сприяло легітимації радянської влади, захищало комуністичну ідеологію та мобілізувало громадян до вирішення державних завдань. Подібну роль кіно отримало й у гітлерівській Німеччині. Приклад двох тоталітарних режимів демонструє найбільш радикальний варіант використання урядовцями кіно для пропаганди. Водночас, країни Заходу проводили пропаганду більш «м'яким» способом. Саме цей варіант залучення кіно у політику є провідним у сучасному світі.

Масовість кінематографу визначає надзвичайно різноманітний інструментарій його впливу на суспільні процеси. У західній Європі та США кіно пройшло кілька етапів розвитку, а у період «Холодної війни» піддавалося частковій цензурі. Водночас, держави почали вибудовувати власний міжнародний імідж через кіноіндустрію.

У США посилення ролі держави в кінематографі відбулося після терактів 11 вересня 2001 року. Урядовці надавали кінокомпаніям «рекомендації» щодо меседжів у майбутніх фільмах. Політична ангажованість кіно в США проявляється навіть у кінонагородах – найпрестижнішу премію «Оскар» неодноразово помічали у просуванні фільмів, які політично вигідні чинному уряду Сполучених Штатів.

Європейське кіно в останні роки відзначається особливим ставленням до феномену мультикультуралізму. Ця проблематика наразі вже не поодиноким явищем у роботах кількох режисерів, а загальноєвропейський тренд, що спонсорується бізнесом, політичними партіями, громадськими рухами та державними установами. Імовірно, кіно, по-перше, виконує державний запит на насадження ідеї про загальноєвропейську спільність народів, а, по-друге, бореться з надмірною міграцією з африканських та азійських країн, адже слугує наочним зображенням того, наскільки важко пристосуватись до життя в Європі.

Сучасне кіно настільки афільовано у політичні процеси, що вище керівництво держав вивчає політику партнерів у тому числі користуючись фільмами та серіалами. Більше того, приклади останніх років дозволяють говорити про те, що кіно має силу трансформувати віртуальний успішний образ політичних гравців у реальний. Особливе місце у цьому контексті посідає Україна та результати президентських виборів 2019 року.

З усіх видів мистецтва кінематограф у країнах Сходу справляв на місцеві політичні процеси більший вплив, ніж на Заході. Це пояснюється тим, що населення у переважній більшості цих країн неосвічене, а відтак сприймати кіно їм легше і цікавіше, ніж споживати літературні продукти. Потрібно також відзначити, що Схід довгий час був ринком збуту для кінокомпаній з Європи та США, а місцеві компанії створювали неякісний продукт. До того ж, населення деяких держав доволі вороже ставилось до європейців як до колишніх колонізаторів.

Особливе місце у кінематографі Сходу зберігають Індія та Китай. По-перше, їх кіностудії відомі по всьому світу, вони вкладають потужні ресурси у кіновиробництво, а також у цих двох країнах – третина кіноринку світу за споживанням.

У Китаї кіно частково контролювалося державою із 1920-х років, а повністю перейшло на обслуговування уряду із приходом до влади комуністичної партії. Від того часу кінематограф Китаю мав строкатий розвиток – влада або цілком забороняла цей вид мистецтва, або надавала всебічну підтримку. На початку XXI ст. кіно отримало відносну свободу – держава почала фінансувати мистецтво. Наразі внаслідок своєї економічної могутності та величезного ринку збуту кінотоварів, Китай диктує умови щодо створення фільмів західним кінокомпаніям. Держава та її представники мають зображатись у стрічці виключно у позитивному руслі, якщо продюсери хочуть просунути роботу у китайський прокат. Однак, не зважаючи на великі капіталовкладення, власний кінематограф у Китаї нині не досяг світового

визнання, а отже і впливу на світові політичні процеси. Кіно, загалом, залишається інструментом для впливу на внутрішні процеси.

Кінематограф Індії представлений не тільки всесвітньовідомим Боллівудом – там існує величезна кількість інших кінокомпаній. Їх відрізняє, як правило, мова зйомки. Відповідно, кожна студія орієнтується на певний регіон держави, де поширена та чи інша мовна група. За рахунок поширення деяких мов на території інших держав, Індія здійснює культурну експансію у південно-східному регіоні Азії. Однак на цьому вплив кінематографу країни обмежується – якість фільмів все ще на доволі низькому рівні, не дивлячись на те, що кількість нових фільмів на рік тут найбільша у світі.

В Україні сфера кінематографу регулюється низкою нормативно-правових актів. Після розпаду Радянського Союзу, де культура в цілому фінансувалась з боку держави, кіно опинилося у кризовому становищі, адже уряд більше не виділяв необхідного фінансування на зазначену сферу. До 2010-х років діяльність держави обмежувалась декларативною діяльністю стосовно кіно – регулярно приймалися програми розвитку, створювались профільні державні установи, однак реальної підтримки індустрія від держави не отримувала. Після відновлення належної роботи Державного агентства з питань кіно дана сфера вперше за часи незалежності почала активний розвиток. Так, за останні сім років було випущено 176 повнометражних картин українського виробництва, з яких лєвова частка відзнята за підтримки держави. Уряд з кожним роком виділяє по меншій мірі пів мільярда гривень на індустрію, а органи влади виокремлюють кіно як один з інструментів протидії в інформаційній війні проти Російської Федерації. Однак, попри урядову підтримку, українське кіно ще переживає низку проблем, із яких все ще слід називати його якість, відсутність масового інтересу глядачів та відсутність легальних засобів перегляду фільмів у невеликих містах.

Національна ідентичність утворюються завдяки культурі народу, де в сьогоднішньому світі особливе місце займає кінематограф. Цей вид мистецтва зображає ментальність суспільної групи, звертається до колективної

підсвідомості, формує їх розуміння понять добра та зла. Протягом перших років незалежності, Україні не вдалося сформувати загальнонаціональну ідентичність, адже уряд не надавав належної підтримки сфері культури. Кіно зберігало існування завдяки поодинокій підтримці з боку бізнесу, який вкладав гроші переважно у фільми, відзняті на «західний» зразок – бойовики, трилери тощо. Пожвавлення індустрії у 2000-х роках супроводжувалось активною кооперацією з ринком Росії, що також відбивалось на формуванні української національної ідентичності. Три стовпи національної ідентичності – мова, історія та релігія (або етика народу) майже повністю ігнорувалися кінематографом. Натомість ця сфера переживала засилля російського продукту.

Однак в останні роки, із пожвавленням розвитку кіноіндустрії в Україні, ідентичність нації стала на шлях свого незалежного автономного формування. І хоча сфера кінематографу в країні все ще наповнена неукраїнським продуктом, інтерес масового глядача до вітчизняного продукту зростає, а отже і національна ідентичність окреслюється належним чином.

На підставі проведеного дослідження пропонуються наступні рекомендації:

1) Проведення наукової конференції, що буде присвячена впливу кінематографічної індустрії на політичну культуру, політичні процеси та національну ідентичність України. До її участі запросити науковців – політологів, соціологів, культурологів та мистецтвознавців, а також представників влади, зокрема, керівництво Державного агентства України з питань кіно. У ході конференції напрацювати можливі шляхи розвитку державної політики у питанні кінематографу – вектор розвитку сфери, покращення її якості, збільшення фінансування, виправлення нагальних проблем тощо (додаток А).

2) Створення навчального курсу (тренінгового курсу) у вищому навчальному закладі «Мистецтво та політика». У ході курсу пропонується викладання студентам мистецтва крізь призму політики. Це, зокрема, стосуватиметься і кінематографу та його впливу на політичні процеси.

Можливе розмежування тематики навчального курсу щодо кіно – серіали, фільми, мультиплікацію, короткометражне кіно можна вивчати по окремо. Окрім цього, можна вивчати літературу, музику, образотворче мистецтво тощо (Додаток Б).

3) Внесення змін до профільних нормативно-правових актів. Основну увагу тут варто приділити Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Пропонується стимулювати зйомки історичного, наукового кіно та кіно, що сприятиме зростання відчуття патріотизму серед населення держави (додаток В).

АНОТАЦІЯ

Ягольник Ю. В. Вплив кінематографу на політичні процеси: світовий та український досвід. – На правах рукопису.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2020.

У сучасному світі кінематограф є одним із видів масового мистецтва, що активно використовується суб'єктами політичного процесу для впливу на цінності, установки та поведінку людей, є засобом легітимізації політичного режиму. Відтак, кіно стає важливим інструментом у політиці. Такий статус кінематографу пояснюється його специфічними ознаками як типу засобів масової комунікації. Однак в політології окреслена проблематика розглядається у недостатній кількості – кіноіндустрію вивчають лише крізь призму інших видів медіа (як правило, телебачення). Разом із цим ігноруються або применшуються важливі властивості впливу кіно на суспільно-політичні процеси.

Об'єктом дослідження є політичні процеси в сучасному світі. Предметом дослідження є вплив кінематографу на політичні процеси у контексті світового та українського досвіду.

У ході дослідження з'ясовано, що художнє кіно є засобом формування масової політичної свідомості; вивчено історичні особливості впливу кінематографу на становлення міжнародної політичної комунікації; досліджено залучення кінематографу у політичний процес у країнах Європи та в США, а також охарактеризувати вплив кінематографу на політику у країнах Сходу; досліджено кінематограф у якості об'єкта державної культурної політики України та охарактеризовано кіно в якості інструмента формування національної ідентичності в українському контексті.

Автором запропоновано розглядати кінематограф як індустрію продукування політичних макрообразів; запропоновано розглядати кіно як інструмент мультикультуралістичної політики в країнах Європи; удосконалено

вивчення становлення та оформлення національної ідентичності громадян України крізь призму кінематографії.

Кіно непомітно для глядачів підмінює відчуття віртуальності на реальність – усе, що зображено на екрані часто сприймається як реальна історія, або реальні мотиви, типи поведінки та риси характеру персонажів. Кінематограф продукує зразки поведінки за рахунок героїв-персонажів. Масове кіно є свідченням однотипного масового мислення – це зручно державам задля побудови власних політичних процесів (суспільна поведінка стає прогнозованою для політичних суб'єктів). Адже споживання розважального кіно означає і напрочуд сильне сприйняття політично релевантних смислів. Віртуальні образи і моделі поведінки бувають настільки сильними, що можуть впливати на перебіг реальних політичних процесів.

Ключові слова: політичний процес, кінематограф, політична культура, ігрове кіно, телесеріал, національна ідентичність, мультикультуралізм, політичний макрообраз.

SUMMARY

Yaholnyk Y. V. The impact of cinema on political processes: world and Ukrainian experience. – On the rights of the manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree “Master”. Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2020.

In today's world, cinema is a form of mass art that is actively used by political actors to influence on people's values, attitudes, and behavior, and is a means of legitimizing the political regime. Therefore, cinema becomes an important tool in politics. This status of cinema is explained by its specific features as a type of mass communication. However, in political science, the issues discussed are not enough - the film industry is only studied through the prism of other types of media (usually television). At the same time, the important properties of cinema's influence on socio-political processes are ignored or diminished.

The object of the study is the political processes in the modern world. The subject of the study is the impact of cinema on political processes in the context of world and Ukrainian experience.

In the course of the research, it was found that art cinema is a means of forming mass political consciousness; the historical peculiarities of the influence of cinema on the development of international political communication have been studied; the involvement of cinema in the political process in Europe and the US has been explored and the impact of cinema on politics in the countries of the East has been characterized; the cinema has been explored as an object of the state cultural policy of Ukraine and the cinema has been characterized as a tool for forming national identity in the Ukrainian context.

The author proposes to consider cinema as an industry for the production of political macros; proposed to consider cinema as a tool for multiculturalist politics in European countries; the study of the formation and registration of national identity of Ukrainian citizens through the lens of cinematography has been improved.

Cinema invisibly transforms the viewer from a sense of virtuality to reality - everything depicted on screen is often seen as a true story, or real motives, behaviors and character traits. Cinematography produces patterns of behavior at the expense of hero characters. Mass cinema is evidence of the same type of mass thinking - it is convenient for states to build their own political processes (social behavior becomes predictable for political actors). Consumption of entertaining cinema also means that politically relevant meanings are surprisingly strong. Virtual images and behaviors are so powerful that they can affect the course of real political processes.

Keywords: political process, cinema, political culture, motion picture, television show, national identity, multiculturalism, political macro image.